

rum intentione ab iis quæ retro sunt eriperet : « Memen-
» tote, inquit, uxoris Loth¹. »

XLII. Sic etiam in ipso Loth, quando cum eo filiæ concubuerunt, non illud quod cum a Sodomis liberatus est, sed aliud aliquid figuratum est². Nam tunc ille ipse Loth futuræ Legis videtur gestasse personam, quam quidam ex illa procreati et sub Lege positi male intelligendo quodam modo inebriant, eaque non legitime utendo infidelitatis opera pariunt. « Bona est enim Lex, ait Apos-
» tolus, si quis ea legitime utatur³. »

Nec ideo tamen hoc factum vel ipsius Loth vel ejus filiarum justificamus, quia significavit aliquid quod futuram quorundam perversitatem prænuntiaret. Aliud enim illæ ut hoc facerent intenderunt, aliud Deus qui hoc fieri permisit, ut etiam inde aliquid demonstraret, manente recto judicio suo super peccatum hominum tunc præsentium, et vigilante providentia sua pro significatione futurorum. Proinde illud factum cum in sancta Scriptura narratur, prophetiâ est : cum vero in illorum vita qui hoc commiserunt consideratur, flagitium est.

XLIII. Nec rursus tanta reprehensione atque accusatione res digna est, quantam in eam Faustus inimicus et cæcus evomuit. Consulitur enim æterna Lex illa ordinem naturalem conservari jubens, perturbari vetans, et non ita de hoc facto judicat, ac si ille in filias nefaria libidine exarserit, ut earum incestato corpore frueretur, aut eas haberet uxores : sed nec de illis foeminis, ac si in sui patris carnem execrabili amore flagrasset : Ratio quippe justitiæ non tantum quid factum sit, verumetiam quare factum sit intuetur, ut ex causis suis facta pendentia libramento æquitatis examinet. Cum igitur illæ ad conservationem generis prolem quærerent, qui utique in eis hu-

¹ Luc. xvii, 32. — ² Gen. xix, 33 et 35. — ³ I Tim. I, 8.

manus erat et naturalis effectus, nec se crederent invenire posse alios viros, velut exusto illa conflagratione orbe terrarum, neque enim discernere poterant quo usque ignis ille sævierit, miscere se patri voluerunt. Potius quidem nunquam esse matres, quam sic uti patre debuerunt : verumtamen multum interest, quod ea causa usæ sunt, quam si concupiscentia tam funestæ voluptatis uterentur.

XLIV. Ab illo autem opere ita patrem abhorre sentiebant, ut id se impleturas esse non crederent, nisi ejus ignorantiam procurarent. « Namque, ut scriptum est, inebriaverunt eum, et se nescienti miscuerunt¹. » Quapropter culpandus est quidem, non tamen quantum ille incestus, sed quantum illa meretur ebrietas. Nam et hanc lex æterna condemnat; quia cibum et potum ad ordinem naturalem non nisi gratia conservandæ salutis admittit. Quamvis ergo inter ebriosum et ebrium plurimum intersit : (nam nec ebriosus semper est ebrius, nec quisquis aliquando ebrius, consequenter ebriosus est :) tamen in homine justo hujus ipsius, etsi non ebriositatis, at certe ebrietatis causa quærenda est. Quid enim tandem cogebat, ut filiabus suis crebra vina miscentibus, aut fortasse nec mixta crebro porrigentibus, consentiret aut crederet? An ad hoc filias nimiam tristitiam fingentes ita voluit consolari, ut illius destitutionis et materni luctus dolor de cogitatione mentis ebriæ fugaretur, etiam ipsas tantumdem bibere existimans, et aliqua fraude agentes ne biberent? Sed etiam talem tristibus suis adhibere consolationem quomodo virum justum decuerit, non videmus. An aliqua Sodomitarum arte pessima etiam paucis poculis patrem sic inebriare potuerunt, ut illud peccatum cum ignorante, vel potius de ignorante committerent? Sed mirum si hoc

¹ Gen. xix, 33 et 35.

Scriptura divina tacuisset, vel servum suum Deus sine aliquo voluntatis ejus vitio perpeti sineret.

XLV. Nos tamen Scripturas sanctas, non hominum peccata defendimus. Non sic autem de hujus facti purgatione satagimus, quasi hoc Deus noster aut fieri juserit, aut factum approbaverit; aut ita justi homines in illis libris appellentur, ut si voluerint peccare, non possint. Cum ergo in litteris, quas isti reprehendunt, Deus huic facto nullum justitiæ testimonium perhibuerit, qua dementia temeritatis hinc illas litteras accusare contendunt, cum aliis earum locis apertissime inveniantur divinis præceptis ista prohiberi? Unde in illa re gesta de opere filiarum Loth narrata ista sunt, non laudata. Quædam vero enuntiato judicio Dei, quædam tacito narrari oportuit; ut quando promitur quid inde judicaverit Deus, instruatur nostra imperitia; quando autem tacetur, vel exerceatur peritia ut quod alibi didicimus recolamus, vel excutiatur pigritia ut quod nondum novimus inquiramus. Deus ergo, qui novit et de hominum opere malo facere opera bona, gentes quas voluit, ex illo semine propagavit, non Scripturas suas propter hominum peccata damnavit. Prodidit quippe ista, non fecit; et cavenda admonuit, non imitanda proposuit.

XLVI. Mirabili sane impudentia Faustus Isaac quoque filium Abrahæ criminatus est, quod Rebeccam, quæ uxor erat, sororem finxerit¹. Genus enim Rebeccæ non tacitum est; et eam per notissimam propinquitatem sororem ejus fuisse manifestum est. Ut autem taceret uxorem, quid mirum, aut quid pravum, si imitatus est patrem; cum eadem justitia defendatur, qua pater ejus de simili objecto inculpatus inventus est? Quæ igitur pro Abraham quod ad hanc rem attinet, adversus criminan-

¹ Gen. xxvi, 7, et xxiv, 60.

tem Faustum diximus¹, eadem etiam pro Isaac filio ejus valent; quæ recensere non est difficile; nisi forte studiosorum aliquis quærat, in cujus figuræ sacramento accipiendum sit; quod rex alienigena Rebeccam viri sui conjugem tunc esse cognovit, quando eum cum illa ludentem vidit; quod non cognovisset, nisi cum conjuge ille sic luderet, quomodo cum ea quæ conjux non esset ludere non deceret. Quod cum sancti conjugati faciunt, non inaniter faciunt, sed prudenter: descendunt enim quodam modo ad foeminei sexus infirmitatem, ut aliquid blanda hilaritate vel dicant vel faciant; non enervantes, sed temperantes virilem rigorem: quod tamen ei quæ uxor non est qui dixerit aut fecerit, turpis est. Verum hoc, quod ad mores humanitatis pertinet, dixerim, ne quisquam durus et sine affectu id ipsum pro crimine objiciat sancto viro, quod cum conjuge sua luserit. Tales enim homines inhumani si aliquem gravem virum ludicrum aliquid garrientem pueris etiam parvulis viderint, quo eorum lacteum sensum affabuli et nutritoria facilitate permulceat, tanquam delirantem reprehendunt: obliiti unde creverint, aut ingrati quod creverint. Quid autem sibi velit in sacramento Christi et Ecclesiæ, quod tantus Patriarcha cum conjuge luserit, conjugiumque illud inde sit cognitum, videt profecto quisquis, ne aliquid errando in Ecclesiam peccet, secretum viri ejus in Scripturis sanctis diligenter intuetur: et invenit eum majestatem suam, qua in forma Dei æqualis est Patri², paulisper abscondisse in forma servi, ut ejus capax esse humana infirmitas posset; eoque modo se conjugii congruenter aptaret. Quid enim absurdum, imo quid non convenienter futurorum prænuntiationi accommodatum, si Propheta Dei carnale aliquid lusit ut eum caperet affectus uxoris;

¹ Vide supra, n. 33. — ² Philip. ii, 6.

cum ipsum Verbum Dei caro factum sit ut habitaret in nobis¹?

XLVII. Jamvero filio Jacob quod pro ingenti crimine quatuor objiciuntur uxores, generali prælocutione purgatur². Quando enim mos erat, crimen non erat: et nunc propterea crimen est, quia mos non est. Alia enim sunt peccata contra naturam, alia contra mores, alia contra præcepta. Quæ cum ita sint, quid tandem criminis est, quod de pluribus simul habitis uxoribus objicitur sancto viro Jacob? Si naturam consulas, non lasciviendi, sed gignendi causa illis mulieribus utebatur: si morem, illo tempore atque in illis terris hoc factitabatur: si præceptum, nulla lege prohibebatur. Nunc vero cur crimen est, si quis hoc faciat, nisi quia et moribus et legibus hoc non licet? Quæ duo quisquis contempserit, etiam si tantummodo causa generandi uti possit fœminis pluribus, peccat tamen, et ipsam violat humanam societatem, cui necessaria est propagatio filiorum. Sed quia homines aliter se habentibus jam moribus et legibus non possunt delectari uxorum multitudine nisi libidinis magnitudine, ideo errant et putant haberi omnino non potuisse uxores multas, nisi flagrantia concupiscentiæ carnalis et sordidæ voluptatis. Comparantes enim, non alios quorum animi virtutem prorsus nosse non possunt, sed, sicut ait Apostolus, semetipsos sibimetipsis, non intelligunt³. Et quia ipsi etiam si unam habuerint, ad eandem non solo generandi officio ducti viriliter accedunt, sed sæpe coëundi stimulo victi enerviter pertrahuntur: quasi veraciter sibi videntur conjicere, quam majore hujusmodi morbo per multas alii captiventur, quando se vident in una temperantiam non posse servare.

XLVIII. Verum nos eis, qui hanc virtutem non ha-

¹ Joan. I, 14. — ² Gen. xxx, 3 et 7. — ³ 2 Cor. x, 12.

bent, ita de sanctorum virorum moribus judicium committere non debemus; sicut de ciborum suavitate ac salubritate judicare febrientes non sinimus: potiusque illis ex sanorum sensu et præcepto medicantium, quam ex eorum ægritudinis affectione alimenta præparamus. Proinde isti si volunt, non falsæ atque adumbratæ, sed veræ ac solidæ pudicitiae capere sanitatem, divinæ Scripturæ tanquam libris medicinalibus credant, non frustra tam magnum honorem sanctitatis tributum quibusdam viris etiam plures uxores habentibus, nisi quia fieri potest ut imperator carnis animus tanta temperantiæ potestate præpolleat, ut genitalis delectationis motum insitum naturæ mortalium ex providentia generandi leges impositas non permittat excedere. Alioquin possunt isti, maledici potius calumniatores, quam veridici judices, etiam sanctos Apostolos accusare, quod non charitate generandi filios vitæ æternæ, sed cupiditate laudis humanæ, populis tam multis Evangelium prædicaverint. Neque enim deerat illis Evangelicis patribus per omnes Christi Ecclesias fama præclara tot linguis laudantibus comparata: imo vero tanta aderat, ut major hominibus ab hominibus honor et gloria deferri non debeat. Hanc in Ecclesia gloriam perversa voluntate Simon perditus concupivit¹, quando ab eis pecunia voluit cæcus emere, quod illi divina gratia eademque gratuita meruerunt. Hujus avidus gloriæ fuisse intelligitur, quem se volentem sequi Dominus in Evangelio revocat dicens: « Vulpes foveas habent, » et volucres cœli diversoria; Filius autem hominis non » habet ubi caput reclinet². » Videbat enim eum dolosa simulatione tenebrosam et ventosam elationem jactatum, non habere fidei locum ubi se inclinantem doctorem humilitatis exciperet, quia in discipulatu Christi non illius

¹ Act. viii, 18. — ² Matth. viii, 20.

gratiam, sed suam gloriam requirebat. Hoc amore gloriæ corrupti erant, quos Paulus apostolus notat, quod per invidiam et contentionem non caste Christum annuntiarent¹: quibus tamen prædicantibus gaudet Apostolus, sciens fieri posse, ut dum illi sectantur humanæ gloriæ cupiditatem, tamen his auditis fideles nascerentur; non ex eorum invida cupiditate, qua se volebant vel æquari, vel anteponi Apostolicæ gloriæ, sed per Evangelium, quod etiamsi non caste, tamen annuntiabant, ut de malo illorum Deus operaretur bonum: sicut fieri potest ut homo ad concubitum non ingrediatur voluntate generandi, sed luxuriandi libidine rapiatur; et tamen nascatur homo, bonum Dei opus de fœcunditate seminum, non de turpitudine vitiorum. Sicut ergo sancti Apostoli auditoribus admirantibus doctrinam suam condelectabantur, non aviditate consequendæ laudis, sed charitate seminandæ veritatis; ita sancti Patriarchæ conjugibus excipientibus semen suum miscebantur, non concupiscentia percipiendæ voluptatis, sed providentia propagandæ successionis: ac per hoc nec illos ambitiosos multitudo populorum, nec illos libidinosos multitudo faciebat uxorum. Sed quid de viris loquar, quibus excellentissimum testimonium divina voce perhibetur, cum ipsas fœminas satis eluceat nihil aliud in concubitu appetisse quam filios? Quippe ubi se minime parere viderunt, famulas suas dederunt viro suo, ut illas matres facerent carne, ipsæ fierent voluntate.

XLIX. Nam et illud, quod mendacissima criminatione Faustus objecit, habuisse inter se velut quatuor scorta certamen, quænam eum ad concubitum raperet, ubi hoc legerit nescio, nisi forte in corde suo tanquam in libro nefariorum fallaciarum, ubi vere ipse scortabatur, sed cum serpente illo, de quo Apostolus timebat Eccle-

¹ Philip. 1, 15.

siæ, quam virginem castam cupiebat uni viro exhibere Christo, ne sicut Evam deceperat astutia sua¹, sic et illorum mentes a Christi castitate avertendo corrumpere. Ita enim huic serpenti amici sunt isti, ut eum præstitisse potius quam nocuisse contendant. Ipse plane Fausto persuasit, pectori adulterato falsitatis semina infundens, ut has male conceptas calumnias ore immundissimo pareret, et stylo audacissimo etiam memoriæ commendaret. Nulla enim ancillarum virum Jacob ab altera rapuit, nulla de illius concubitu cum altera litigavit. Ideo magis ordo erat, quia libido non erat; et tanto firmiter servabantur conjugalis potestatis jura, quanto castius vitabatur carnalis cupiditatis injuria. Quod enim et ab uxore conducitur, ibi vera nostra manifestatur assertio, ibi pro se adversus maledicta Manichæorum ipsa veritas clamat. Quid enim opus erat ut eum altera conduceret, nisi quia ordo alterius erat ut ad eam maritus intraret? Neque enim ad Liam nunquam accessisset, nisi eum conduxisset: sed utique justis ad eam vicibus accedebat, de qua tot filios procreaverat, et cui obedierat ut etiam de ancilla procrearet, et de qua postea non conducente procreavit. Sed tunc Rachel noctem habebat in ordine ut maneret cum viro: tunc penes eam potestas illa erat, de qua per Apostolum vox certe Novi Testamenti non tacuit, dicens: « Similiter et » vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier². » Ideo jam cum sorore pacta erat, cui facta debitor eam translegaret ad debitorem suum. Nam hoc nomine id appellat Apostolus: « Uxori, inquit, vir debitum reddat³. » Cui ergo vir debitor erat, jam acceperat a sorore quod elegerat voluntate, ut ei daret quod habebat in potestate.

L. Hic vero ille, quem Faustus tanquam impudicum clausis vel potius extinctis oculis criminatur, si

¹ 2 Cor. xi, 3. — ² Id. vii, 4. — ³ Id. 3.

concupiscentiæ non justitiæ servus esset, nonne per totum diem in voluptatem illius noctis æstualet, qua erat cum pulchriore cubiturus: quam certe amplius diligebat, et pro qua bis septenarium annorum laborem gratuitum penderat¹? Cum ergo jam die peracto in ejus iret amplexus, quando inde averteretur, si talis esset, qualem Manichæi nihil intelligentes opinantur? Nonne placito contempto mulierum, intraret potius ad speciosam suam, quæ illi noctem ipsam, non solum conjugis more, verum etiam ordinis jure debebat? Uteretur potius ipse potestate maritali, quia et uxor non habet potestatem corporis sui, sed vir²; et pro eo tunc servitutis illarum vicissitudo faciebat: conjugali ergo potestate multo vincibilius uteretur, si formæ desiderio vinceretur. Sed eo meliores fœminæ invenirentur, si illæ pro filiis concipiendis, ipse autem pro concubitus sui voluptate certaret. Itaque vir temperantissimus, et plane vir, quia tam viriliter fœminis utebatur, ut delectationi carnali non subiceretur, sed dominaretur, magis quid deberet, quam quid ei deberetur attendit; nec ad propriam voluptatem sua potestate abuti voluit, sed illius debiti redditor quam exactor esse maluit. Unde consequens erat, ut ei redderet, quam pro se id accipere illa cui debebatur elegit: quo earum placito pactoque comperto, cum repente atque inopinate a pulcherrima conjuge revocaretur, et ad minus decoram vocaretur, non ira excanduit, non tristitia nubilatus est, non enerviter blandus, ut sibi potius Rachel noctem redderet, inter ambas satagit: sed maritus justus et providus pater, cum illas prolis curam gerere videret, et ipse nihil aliud de concubitu quæreret, earum voluntati obtemperandum judicavit, quæ sibi singillatim filios optabant; suæ nihil minui, cui ambæ pariebant. Tanquam diceret:

¹ Gen. xxix, 27. — ² I Cor. vii, 4.

Vobis inter vos, ut vultis, cedite atque concedite quænam vestrum fiat mater: ego quid contendam, quando sive hinc, sive inde nascenti non erit alius pater? Hanc profecto modestiam, hanc concupiscentiæ coërcitionem, et in commixtione corporum conjugalium solum appetitum posteritatis humanæ, ut erat acutus Faustus, in illis litteris et intelligeret et laudaret, nisi ejus ingenium detestabili secta depravatum, et quid reprehenderet quæret, et unam nuptialis conventionis honestatem, qua mares et fœminæ liberorum procreandorum causa copulantur, hoc crimen maximum deputeret.

LI. Nunc jam defensis Patriarchæ moribus, refutatoque crimine, quod nefarius error objecit, de libero, ut possumus, mysteriorum secreta rimemur, pulsemusque fidei pietate, ut nobis aperiat a Domino, quid rerum figuraverint quatuor istæ uxores Jacob, quarum duæ liberæ, duæ ancillæ fuerunt. Videmus enim Apostolum, in libera et ancilla, quas habuit Abraham, duo Testamenta intelligere¹: sed ibi in una et una facilius apparet quod dicitur: hic autem duæ sunt et duæ. Deinde ibi ancillæ filius exhæredatur, hic vero ancillarum filii simul cum filiis liberarum terram promissionis accipiunt: unde hic procul dubio aliquid aliud significatur.

LII. Quanquam enim duas liberas uxores Jacob ad Novum Testamentum, quo in libertatem vocati sumus, existimem pertinere, non tamen frustra duæ sunt: nisi forte quia (id quod in Scripturis adverti et inveniri potest) duæ vitæ nobis in Christi corpore prædicantur, una temporalis in qua laboramus, alia æterna in qua delectationem Dei contemplabimur. Istam Dominus passione, illam resurrectione declaravit. Admonent nos ad

¹ Gal. iv, 22.

hoc intelligendum illarum etiam nomina foeminarum. Dicunt enim quod Lia interpretatur Laborans, Rachel autem Visum principium, sive Verbum ex quo videtur principium. Actio ergo humanæ mortalisque vitæ, in qua vivimus ex fide, multa laboriosa opera facientes, incerti quo exitu proveniant ad utilitatem eorum quibus consilere volumus, ipsa est Lia prior uxor Jacob¹: ac per hoc et infirmis oculis fuisse commemoratur. « Cogitationes » enim mortalium timidæ et incertæ providentiæ nostræ². » Spes vero æternæ contemplationis Dei, habens certam et delectabilem intelligentiam veritatis, ipsa est Rachel³: unde etiam dicitur bona facie, et pulchra specie.

LIII. Hanc enim amat omnis pie studiosus, et propter hanc servit gratiæ Dei, qua peccata nostra, etsi fuerint sicut phœnicium; tanquam nix dealbantur⁴: Laban quippe interpretatur Dealbatio, cui servivit Jacob propter Rachel⁵. » Neque enim se quisquam convertit sub gratia remissionis peccatorum servire justitiæ: nisi ut quiete vivat in verbo ex quo videtur principium, quod est Deus: ergo propter Rachel, non propter Liam. Nam quis tandem amaverit in operibus justitiæ laborem actionum atque passionum? Quis eam vitam propter se ipsam expetiverit? sicut nec Jacob Liam: sed tamen sibi nocte suppositam in usum generandi amplexus et foecunditatem ejus expertus est: Dominus enim eam, quia per se ipsam diligi non poterat, primo ut ad Rachel perveniretur, tolerari fecit, deinde propter filios commendavit. Ita vero unusquisque utilis Dei servus, sub dealbationis peccatorum suorum gratia constitutus, quid aliud in sua conversione meditatus est, quid aliud corde gestavit,

¹ Gen. xxix, 17. — ² Sap. ix, 14. — ³ Gen. xxix, 17. — ⁴ Isai. i, 18. — ⁵ Gen. xxix, 30.

quid aliud adamavit, nisi doctrinam sapientiæ? Quam plerique se adepturos et percepturos putant statim ut se in septem præceptis legis exercuerint, quæ sunt de dilectione proximi, ne cuiquam homini noceatur, id est: « Honora patrem et matrem: Non moechaberis: Non occides: Non furaberis: Non falsum testimonium dices: » Non concupisces uxorem proximi: Non concupisces rem proximi¹: » quibus quantum potuerit observatis, posteaquam homini pro concupita et sperata pulcherrima delectatione doctrinæ, per tentationes varias, quasi per hujus sæculi noctem, tolerantia laboris adhæserit, velut pro Rachel Lia inopinata conjuncta sit; et hanc sustinet ut ad illam perveniat, si perseveranter amat, acceptis aliis septem præceptis: ac si dicatur ei: Servi alios septem annos pro Rachel, ut sit pauper spiritu, mitis, lugens, esuriens sitiensque justitiam, misericors, mundicors, pacificus². Vellet enim homo, si fieri posset, sine ulla tolerantia laboris, quæ in agendo patiendoque amplectenda est, statim ad pulchræ atque perfectæ sapientiæ delicias pervenire: sed hoc non potest in terra morientium. Hoc enim videtur significare, quod dictum est ad Jacob: « Non est moris in loco nostro, ut minor nubat » priusquam major³. » Quia non absurde major appellatur, quæ tempore prior est. Prior est autem in recta hominis eruditione labor operandi quæ justa sunt, quam voluptas intelligendi quæ vera sunt.

Ad hoc valet quod scriptum est: « Concupisti sapientiam, conserva mandata, et Dominus præbet⁴ illam tibi⁵. » Mandata utique ad justitiam pertinentia: justitiam autem, quæ ex fide est; quæ inter tentationum incerta versatur, ut pie credendo quod nondum intelligit, etiam intelligit.

¹ Exod. xx, 12-17. — ² Matth. v, 3, etc. — ³ Gen. xxix, 26. — ⁴ Forte præbebit. — ⁵ Eccli. i, 33.

tiae meritum consequatur. Quantum enim valet, quod modo commemoravi esse scriptum: « Concupisti sapientiam, serva mandata, et Dominus præbet¹ illam tibi: » tantum et illud valere arbitror: « Nisi credideritis, non » intelligetis²; » ut justitia ad fidem, ad sapientiam vero intelligentia pertinere monstretur. Proinde in his qui flagent ingenti amore perspicuæ veritatis, non est improbandum studium, sed ad ordinem revocandum, ut a fide incipiat, et bonis moribus nitatur pervenire quo tendit. In eo quippe quod versatur, virtus est laboriosa: in eo vero quod appetit, luminosa sapientia. Quid opus est, inquit, credere, quod non mihi ostenditur manifestum? Aliquod verbum pro me, quo videam rerum omnium principium. Id enim est in quod maxime ac primitus inardescit, si veri studiosus est animus rationalis: cui respondeatur: Pulchrum est quidem quod desideras et amari dignissimum, sed prius nubet Lia, et postea Rachel. Ardor ergo iste ad id valeat, ut ordo non recusetur, sed potius toleretur; sine quo non potest ad id perveniri, quod tanto ardore diligitur. Cum autem perventum fuerit, simul habebitur in hoc sæculo, non solum speciosa intelligentia; sed etiam laboriosa justitia. « Quamlibet enim acute sinceriterque » cernatur a mortalibus incommutabile bonum, adhuc » corpus quod corrumpitur aggravat animam, et deprimit » terrena inhabitatio sensum multa cogitantem³. » Ad unum ergo tendendum, sed propter hoc multa ferenda sunt.

LIV. Itaque duæ sunt uxores Jacob liberæ: ambae quippe sunt filiae remissionis peccatorum, hoc est, dealbationis, quod est Laban. Verumtamen una amatur, et altera toleratur. Sed quæ toleratur, ipsa prius et uberius foecundatur, ut si non propter se ipsam, certe propter

¹ Forte præbebit. — ² Isai. vii, 9. — ³ Sap. ix, 15.

filiis diligatur. Labor enim justorum maximum fructum habet in eis quos regno Dei generant, inter multas tentationes et tribulationes prædicando Evangelium, et eos propter quos sunt in laboribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus sæpius⁴, propter quos habent foris pugnas, intus timores⁵, gaudium et coronam suam vocant⁶. Nascuntur autem eis facilius atque copiosius ex illo sermone fidei⁷, quo prædicant Christum crucifixum, et quidquid humanitatis ejus citius humana cogitatione percipitur, et infirmos etiam Liæ oculos non perturbat. Rachel autem clara aspectu⁸, mente excedit Deo, et videt in principio Verbum Deum apud Deum⁹, et vult parere, et non potest; quia generationem ejus quis enarrabit¹⁰? Proinde vita quæ studio contemplationis competit, ut ea quæ carni sunt invisibilia, non infirmis oculis mentis, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciat, et sempiternam Dei virtutem ac divinitatem ineffabiliter cernat¹¹, vacare vult ab omni negotio, et ideo sterilis. Affectando quippe otium, quo studia contemplationis ignescunt, non temperatur infirmitati hominum, qui in variis pressuris sibi desiderant subveniri. Sed quia et ipsa procreandi charitate inardescit, (vult enim docere quod novit, neque cum invidia tabescente iter habere,) videt sororem labore agendi atque patiendi filiis abundantem¹²; et dolet potius currere homines ad eam virtutem, qua eorum infirmitatibus necessitatibusque consulitur, quam ad illam unde divinum et incommutabile aliquid discitur. Hic dolor figuratus videtur in eo quod scriptum est: « Et zelavit Rachel » sororem suam¹³. » Proinde quia liquidus purusque intellectus de illa substantia quæ corpus non est, ac per hoc ad

¹ I Cor. xi, 23. — ² 2 Cor. vii, 5. — ³ Philip. iv, 1. — ⁴ I Cor. i, 23. — ⁵ 2 Cor. v, 13. — ⁶ Joan. i, 1. — ⁷ Isai. lxi, 8. — ⁸ Rom. i, 20. — ⁹ Sap. vi, 25. — ¹⁰ Gen. xxx, 1.